

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Кафедра екології та технологій захисту навколишнього середовища

О.В. Матухно, І.Г. Миронова, П.К. Ломазов

СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА

Методичні рекомендації до виконання практичних робіт
для здобувачів ступеня магістра освітньо-професійної програми
«Технології захисту навколишнього середовища»
та освітньо-наукової програми вищої освіти
«Ресурсозбереження в гірничо-металургійному комплексі»
зі спеціальності 183 Технології захисту навколишнього середовища

Дніпро
НТУ «ДП»
2024

Стратегічна екологічна оцінка [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до виконання практичних робіт для здобувачів ступеня магістра освітньо-професійної програми «Технології захисту навколишнього середовища» та освітньо-наукової програми вищої освіти «Ресурсозбереження в гірничо-металургійному комплексі» зі спеціальності 183 Технології захисту навколишнього середовища / уклад.: О.В. Матухно, І.Г. Миронова, П.К. Ломазов ; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». – Дніпро : НТУ «ДП», 2024. – 37 с.

Укладачі:

О.В. Матухно, канд. техн. наук, доц.,

І.Г. Миронова, канд. техн. наук, доц.,

П.К. Ломазов, ас.

Затверджено науково-методичною комісією зі спеціальності 183 Технології захисту навколишнього середовища (протокол № 10 від 30.08.2024) за поданням кафедри екології та технологій захисту навколишнього середовища (протокол № 1 від 30.08.2024).

Орієнтовано на активізацію навчальної діяльності здобувачів ступеня магістра освітньо-професійної програми «Технології захисту навколишнього середовища» та освітньо-наукової програми вищої освіти «Ресурсозбереження в гірничо-металургійному комплексі» зі спеціальності 183 Технології захисту навколишнього середовища та закріплення практичних навичок у засвоєнні дисципліни «Стратегічна екологічна оцінка».

Відповідальний за випуск завідувачка кафедри екології та технологій захисту навколишнього середовища О.О. Борисовська, канд. техн. наук, доц.

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	4
Практична робота № 1. Складання алгоритму здійснення стратегічної екологічної оцінки.....	6
Практична робота № 2. Робота з базою даних для здійснення процедури стратегічної екологічної оцінки	11
Практична робота № 3. Застосування SWOT-аналізу екологічної ситуації під час проведення стратегічної екологічної оцінки	15
Практична робота № 4. Процедура участі громадськості під час розробки та прийняття рішень стратегічного характеру, що мають вплив на довкілля	22
Практична робота № 5. Аналіз матеріалів звітів про стратегічну екологічну оцінку для міст і регіонів України	26
Практична робота № 6. Розробка супровідної документації до процедури стратегічної екологічної оцінки	30
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	35

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Дисципліна «Стратегічна екологічна оцінка» – фахова освітня компонента спеціальності «Технології захисту навколишнього середовища» другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Метою дисципліни є формування у здобувачів умінь та компетенцій щодо забезпечення процедури стратегічної екологічної оцінки наслідків виконання документів державного планування для довкілля, в тому числі для здоров'я населення, а також розроблення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків реалізації запланованої діяльності; інтеграції стратегічних екологічних оцінок (СЕО) у розроблення стратегій, програм і планів на національному та регіональному рівнях.

Об'єкт вивчення дисципліни – стратегічна екологічна оцінка стратегій, планів і програм.

Предмет вивчення дисципліни – основи проведення стратегічної екологічної оцінки.

Методичні рекомендації призначені для закріплення теоретичних знань, набутих здобувачами в лекційному курсі, а також формування навичок із застосування СЕО в процесі стратегічного планування.

В методичних рекомендаціях представлено *практичні роботи*, текст яких викладено за типовою структурною схемою: тема, мета роботи, сформовані результати навчання, подання теоретичних положень за темою, завдання для самостійного виконання та питання для самоконтролю. Практичні роботи виконуються здобувачами згідно з поставленими завданнями за допомогою наведених в роботах таблиць, схем.

Результатом виконання практичної роботи є звіт, виконаний в письмовій формі в окремому зошиті або на аркушах формату А4, який підлягає захисту.

Звіт з практичних робіт може виконуватись в письмовому вигляді або в електронній формі та повинен включати:

- титульний аркуш,
- назву та мету роботи,
- завдання на практичну роботу,
- результати виконання завдань на практичну роботу,
- висновки.

В результаті виконання практичних робіт здобувачі повинні набути навички:

- застосовувати здобуті знання в процесі проведення СЕО відповідних стратегій, програм і планів національного, регіонального та галузевого рівнів;
- знати та розуміти етапи здійснення стратегічної екологічної оцінки;
- знати та розуміти функції суб'єктів в процедурі СЕО;
- вміти складати алгоритм стратегічної екологічної оцінки;
- знати основні бази даних, що можуть використовуватися при здійсненні процедури СЕО;

- вміти працювати з базами даних, що можуть використовуватися при здійсненні процедури СЕО;
- знати сутність та алгоритм здійснення SWOT - аналізу;
- отримати практичні навички щодо виконання SWOT – аналізу;
- знати процедури участі громадськості під час розробки та прийняття рішень стратегічного характеру, що мають вплив на довкілля;
- знати процедури організації взаємодії з зацікавленими сторонами/громадськістю;
- розуміти структуру заяв про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проектів;
- вміти аналізувати та порівнювати між собою інформацію, що наведена у заявах про визначення обсягу СЕО;
- вміти формувати заяви про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проектів;
- знати процедури громадських обговорень та консультацій з уповноваженими органами;
- вміти працювати з формами супровідної документації до процедури СЕО.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №1 СКЛАДАННЯ АЛГОРИТМУ ЗДІЙСНЕННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ

Мета роботи: ознайомитись з основними етапами алгоритму здійснення стратегічної екологічної оцінки, а також набуття знань про СЕО та алгоритм складання СЕО.

В результаті виконання даної практичної роботи будуть сформовані наступні **результати навчання:**

- аналізувати та прогнозувати складні явища у природоохоронній діяльності;
- аналізувати вітчизняне та міжнародне природоохоронне законодавство;
- застосовувати вітчизняне та міжнародне природоохоронне законодавство для розробки рекомендацій щодо запобігання або зменшення екологічних наслідків реалізації програмних документів.

1.1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

В Україні процедура стратегічної екологічної оцінки та її етапи регламентуються Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20 березня 2018 року № 2354-VIII (рис. 1.1). СЕО здійснюється у процесі розроблення документа державного планування до його подання для затвердження. Здійснення СЕО забезпечує Замовник.

Згідно до ст. 9 Закону «Про СЕО», порядок здійснення СЕО складається з таких основних етапів:

- 1-й етап: визначення обсягу СЕО;
- 2-й етап: складання звіту про СЕО;
- 3-й етап: проведення громадського обговорення та консультацій (при необхідності – транскордонних консультацій);
- 4-й етап: врахування звіту про СЕО, результатів громадського обговорення та консультацій;
- 5-й етап: інформування про затвердження документа державного планування (ДДП);
- 6-й етап: моніторинг наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

Звіт про стратегічну екологічну оцінку, результати громадського обговорення та консультацій, проведених згідно із статтями 12 та 13 цього Закону, а також результати транскордонних консультацій, проведених відповідно до статті 14 Закону «Про СЕО», враховуються в документі державного планування.

СЕО здійснюється у процесі розроблення документа державного планування до його подання для затвердження. Здійснення СЕО забезпечує Замовник.

Схема здійснення стратегічної екологічної оцінки за законопроектом 6106

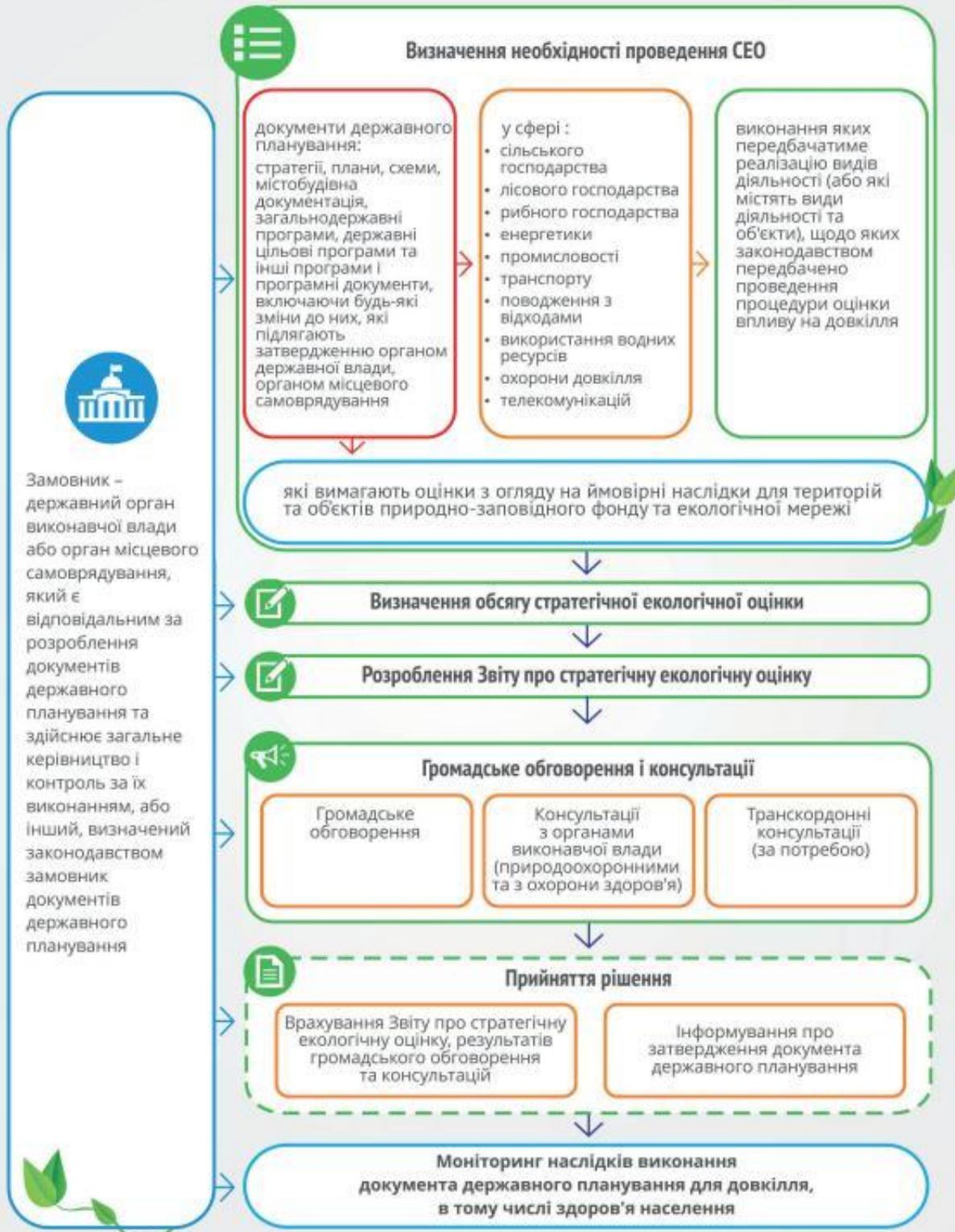

Рисунок 1.1 – Схема здійснення SEO

1.2. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. Ознайомитися із Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» за посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>.

Завдання 2. Визначити функції суб'єктів в процедурі стратегічної екологічної оцінки, що описані в вищезгаданому Законі України «Про СЕО». Заповнити таблицю 1.1.

Таблиця 1.1 – Функції суб'єктів в процедурі СЕО

Суб'єкти СЕО	Функції в процедурі СЕО
Орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування, який є відповідальним за розроблення документів державного планування та здійснює загальне керівництво і контроль за їх виконанням, або інший визначений законодавством замовник документів державного планування (далі – замовник)	<p><i>Приклад:</i></p> <ul style="list-style-type: none">- забезпечує здійснення СЕО проекту документа державного планування;- здійснює інформування та забезпечує вільний доступ до інформації у процесі СЕО;- забезпечує своєчасні та ефективні можливості для участі громадськості в СЕО проекту державного планування;- враховує в документі державного планування звіт про СЕО, результати громадського обговорення й консультацій, а також результати транскордонних консультацій;- здійснює у межах компетенції моніторинг наслідків виконання документа державного планування для довкілля, в тому числі для здоров'я населення;- забезпечує фінансування здійснення СЕО. <p>Забезпечує центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки, інформацією, необхідною для проведення транскордонних консультацій, у тому числі переклад відповідних документів.</p>
Фізична або юридична особа, яка може залучатися замовником до виконання СЕО чи окремих її етапів (далі – виконавець)	

Суб'єкти СЕО	Функції в процедурі СЕО
Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки (далі -Мінприроди)	
Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я (далі – МОЗ)	
Обласні, Київська, Севастопольська міські державні адміністрації (підрозділи з питань охорони навколишнього природного середовища та з питань охорони здоров'я), органи виконавчої влади АР Крим з питань охорони навколишнього природного середовища та з питань охорони здоров'я (далі – місцеві органи)	
Одна чи більше фізичних або юридичних осіб, їх об'єднання, організації або групи, зареєстровані на території, на яку поширюється дія стратегії, програми чи плану розвитку територіальної громади (далі – громадськість)	
Держава, на яку ймовірно поширяться транскордонні екологічні наслідки виконання документі державного планування, зокрема пов'язані зі здоров'ям населення (далі – зачеплена держава)	
Держава, під юрисдикцією якої здійснюється розроблення документів державного планування	

Завдання 3. Визначити етапи алгоритму здійснення стратегічної екологічної оцінки згідно із статтею 9 Закону «Про СЕО». Вказати назви етапів 3-6.

1-й етап: *визначення обсягу СЕО*

2-й етап: *складання звіту про СЕО*

3-й етап:

4-й етап:

5-й етап:

6-й етап:

Завдання 4. Заповнити таблицю 1.2 «Етапи здійснення стратегічної екологічної оцінки».

Таблиця 1.2 – Етапи здійснення стратегічної екологічної оцінки

Етап	Опис
Визначення обсягу СЕО	<i>Приклад заповнення:</i> Після того, як встановлено, що ДДП вимагає здійснення СЕО, доцільно визначити обсяг СЕО. Визначення обсягу СЕО дозволяє сфокусувати звіт про СЕО на важливих питаннях охорони довкілля, у тому числі для здоров'я населення, для громадськості та заінтересованих сторін.
Складання звіту про СЕО	
Проведення громадського обговорення	
Консультації із Мінприроди, МОЗ або місцевими органами	
Транскордонні консультації	
Врахування звіту про СЕО, результатів громадського обговорення та консультацій	
Інформування	

Завдання 5. Надати письмові відповіді на питання для самоконтролю.

Питання для самоконтролю

1. Який закон регламентує процедуру стратегічної екологічної оцінки в Україні?
2. Хто забезпечує здійснення стратегічної екологічної оцінки під час розроблення документа державного планування?
3. Назвіть основні етапи здійснення СЕО згідно із статтею 9 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку».
4. Що включається в документ державного планування відповідно до результатів стратегічної екологічної оцінки?
5. Який етап стратегічної екологічної оцінки передбачає моніторинг наслідків виконання документа державного планування для довкілля та здоров'я населення?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №2

РОБОТА З БАЗАМИ ДАНИХ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕДУРИ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ

Мета роботи: ознайомитись з основними базами даних, ресурси яких можуть бути застосовані при здійсненні процедури СЕО, а саме: Національної онлайн-платформи «ЕкоСистема», з інформаційними системами Державної служби геології та надр України, Державного агентства водних ресурсів України, Публічною кадастровою картою, картою Смарагдової мережи (Emerald Network) та іншими вітчизняними та іноземними електронними ресурсами з питань екології, природокористування та захисту довкілля

В результаті виконання даної практичної роботи будуть сформовані наступні **результати навчання**:

- оцінювати рівні негативного впливу природних та антропогенних факторів екологічної небезпеки на стан довкілля та здоров'я людини;
- аналізувати та прогнозувати складні явища у природоохоронній діяльності.

2.1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

2.1.1. Національної онлайн-платформи «ЕкоСистема»

Єдина екологічна платформа «ЕкоСистема» (далі – ЕкоСистема) – загальнодержавна екологічна автоматизована інформаційно-аналітична система забезпечення доступу до екологічної інформації та її мережа, що забезпечує створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорону, захист інформації, а також електронну взаємодію між фізичними та юридичними особами, фізичними особами - підприємцями, суб'єктами надання адміністративних послуг, суб'єктами надання публічних (електронних публічних) послуг, центрами надання адміністративних послуг з метою отримання адміністративних та інших публічних (електронних публічних) послуг у сфері охорони навколишнього природного середовища.

«ЕкоСистема» <https://eco.gov.ua/> – єдина загальнодержавна екологічна автоматизована інформаційно-аналітична система, інтегрована з порталом «Дія». Вона була запущена у тестовому режимі у травні 2021 року. У жовтні 2021 року Уряд постановою №1065 надав їй офіційного статусу.

«ЕкоСистема» вже містить 7 онлайн послуг, 66 реєстрів відкритих екологічних даних, 3 інтегровані інформаційні ресурси: Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду, сайт wownature.in.ua та Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів.

2.1.2. Інформаційна система Державної служби геології та надр України

Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Про затвердження Порядку ведення, функціонування та доступу до інформації єдиної державної електронної геоінформаційної системи користування надрами», розроблену на виконання Закону України від 01.12.2022 № 2805-IX «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами».

Створення єдиної державної електронної геоінформаційної системи (ЄДЕГС) користування надрами є продовженням процесу діджиталізації галузі. ЄДЕГС об'єднує відповідні ресурси і реєстри у єдину систему, допомагає оптимізувати вирішення завдань, пов'язаних із надрокористуванням, зменшивши часові та фінансові витрати на інформаційно-пошукові, розрахункові та аналітичні роботи.

2.1.3. Інформаційна система Державного агентства водних ресурсів України

Інформаційна система «Портал е-послуг Державного агентства водних ресурсів України» (далі – Портал) створена з метою надання адміністративних послуг в електронному вигляді, електронної взаємодії Державного агентства водних ресурсів України (далі – Держводагентство) із фізичними та юридичними особами через мережу Інтернет та надання доступу до відомостей інформаційного ресурсу «Реєстр дозволів на спеціальне водокористування», «Реєстр водокористувачів».

Інформаційна система Портал розміщується за адресою: <https://e-services.davr.gov.ua> та містить інформацію (відомості) у сфері видачі дозволів на спеціальне водокористування.

Портал є офіційним сервісом Держводагентства, працює цілодобово у режимі он-лайн та є доступним усім користувачам мережі Інтернет. Користувачами Порталу є будь-які фізичні або юридичні особи, які пройшли процедуру ідентифікації та автентифікації на Порталі із використанням інтегрованої системи електронної ідентифікації id.gov.ua.

Портал складається із двох функціональних частин: відкрита (загальнодоступна) та приватна – особистий робочий простір.

2.1.4. Публічна кадастрова карта

На початку 2013 року в нашій країні, для загального користування, було відкрито повний доступ до Національної кадастрової системи, а саме одного з її основних напрямків – публічної кадастрової карти. Такий крок є значним досягненням у сфері земельних відносин, він дозволить остаточно сформувати кадастрову карту та підвищити гарантії прав власності на землю. Розробка та побудова сучасної кадастрової системи дозволить відчутно скоротити терміни виконання різних операцій із земельними ділянками, значною мірою знизити рівень корупції у цій сфері та як результат скоротити витрати громадян.

Публічна кадастрова карта України містить основні дані про ділянки, які були включені до українського земельного кадастру. До таких ділянок відносяться всі землі сільгосппризначення, а також земельні ділянки, передані громадянам в особисте користування, які розташовані як у межах, так і за межами населених пунктів. На вкладці Шари ви можете обрати інформацію, яку буде відображати Кадастрова карта України, а саме:

1. Базові шари
2. Шари кадастру
3. Шари аналітичні
4. Лісовий кадастр
5. Природно-заповідний кадастр
6. Кадастр корисних копалин
7. Посіви
8. Енергетика
9. Шари на карті кадастру

Публічна кадастрова карта України має онлайн-сервіси за допомогою яких ви зможете:

- перевірити інформацію про ділянку, включену до Державного земельного кадастру, та виявити можливі невідповідності;
- надіслати через форму зворотного зв'язку заяву, якщо вами будуть виявлені якісь невідповідності, або сама ділянка буде відсутня в кадастрі за наявності кадастрового номера;
- замовити витяг з державного земельного кадастру про земельну ділянку;
- замовити витяг про нормативно-грошову оцінку земельної ділянки;
- переглянути інформацію про право власності та дійсні права на ділянку.

2.1.5. Карта Смарагдової мережі (Emerald Network)

Донедавна сучасну карту меж Мережі Емеральд (Смарагдової мережі) можна було побачити лише на розробленому нами сайті emerald.net.ua. В грудні 2019 року до Мережі включили 106 нових українських територій (майже 1,5 мільйона гектарів).

Усі ці території важливі для рідкісних у Європі видів та природних оселищ. Дуже важливо, що чимало оселищ, наприклад, більшість степових, охороняються переважно в Україні, адже абсолютна більшість країн, які є сторонами Бернської конвенції, не мають степових територій. Степові поди, відслонення крейди та крейдянні бори були включені до Резолюції 4 за пропозицією України, оскільки в інших країнах Європи, окрім Росії, ці типи оселищ відсутні.

Проте відсутність Смарагдових меж на державних онлайн ресурсах донедавна давала недоброзичливцям привід публічно висловлювати сумніви в тому, чи дійсно створені ті чи інші смарагдові території. У результаті, інформацію про «смарагдовий» статус територій не включали до звітів з Оцінки впливу на довкілля (ОВД). Так, наприклад, сталося зі Звітом ОВД Боярської лісослідної станції, що стало причиною надання негативного висновку Міністерством захисту довкілля та енергетики.

Тепер Смарагдові межі розміщені на Публічній кадастровій карті України, всі вони – частина Державного земельного кадастру.

2.2. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1:

– ознайомитись з національною онлайн-платформою «ЕкоСистема». Передивитись ролик «Як користуватися електронними сервісами вебпорталу «ЕкоСистема»: <https://www.youtube.com/watch?v=iZyXflfemq4>.

– визначити та вказати кількість послуг (електронних сервісів), що запропоновано на поточний час національною онлайн-платформою «ЕкоСистема».

Завдання 2:

– ознайомитись з інформаційною системою Державної служби геології та надр України (<https://www.geo.gov.ua/>).

– ознайомитися з інформацією про спеціальні дозволи на користування надрами <https://www.geo.gov.ua/derzhheonadra-vidkryvaiut-dani/>.

– ознайомитись з інтерактивними картами <https://www.geo.gov.ua/geologichna-galuz/geologichni-karty/>.

– зробити та додати знімки екрану з зазначенням можливостей ресурсу.

Завдання 3:

– ознайомитись з інформаційною системою Державного агентства водних ресурсів України (<https://www.davr.gov.ua/>);

– ознайомитись з інформацією щодо Державного водного кадастру <http://geoportal.davr.gov.ua:81/>;

– ознайомитись з інформацією щодо моніторингу та оцінкою якості водних ресурсів (<http://monitoring.davr.gov.ua/EcoWaterMon/GDKMap/Index>);

– надати інформацію щодо якості водного об'єкту у будь-якому обраному створі в табличнографічному вигляді.

Завдання 4:

– ознайомився з Публічною кадастровою картою <https://map.land.gov.ua> або сайт <https://land.gov.ua/>.

– ознайомитися з відео «Що таке Публічна кадастрова карта та як нею користуватися?» (<https://www.youtube.com/watch?v=8Ck0-k41g4c>); «Публічна кадастрова карта. Як користуватись? Пошук вільної земельної ділянки.» (<https://www.youtube.com/watch?v=OUSLFkGhjHs>).

– зробити та додати знімки екрану з зазначенням можливостей ресурсу.

Завдання 5:

– ознайомитись з картою Смарагдової мережі (Emerald Network) (<http://emerald.net.ua/>);

– ознайомитись із схемою розміщення затверджених та номінованих на затвердження територій Смарагдової мережі України;

– зробити та додати знімки екрану з зазначенням можливостей ресурсу.

Завдання 6:

– ознайомитися з наборами відкритих даних на сайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (<https://mepr.gov.ua/diyalnist/vidkryti-dani/>)

– підготувати письмовий висновок, де визначити, на яких етапах СЕО може бути застосована перерахована у завданнях 1-6 екологічна інформація.

Завдання 7. Надати письмові відповіді на питання для самоконтролю.

Питання для самоконтролю

1. Як знайти та отримати інформацію про конкретне родовище корисних копалин за допомогою інформаційних систем Державної служби геології та надр України?
2. Яким чином можна використати Публічну кадастрову карту для визначення меж земельних ділянок, що знаходяться під охороною?
3. Які дані можна знайти на національній онлайн-платформі «ЕкоСистема», і як їх використовувати для моніторингу екологічної ситуації в Україні?
4. Опишіть процес пошуку інформації про водні ресурси України за допомогою інформаційних систем Державного агентства водних ресурсів України.
5. Які кроки потрібно виконати, щоб отримати інформацію про території Смарагдової мережі (Emerald Network) та їх екологічне значення за допомогою відповідної карти?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №3 ЗАСТОСУВАННЯ SWOT-АНАЛІЗУ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ

Мета роботи: ознайомитись з алгоритмом проведення SWOT-аналізу та навчитися виконувати SWOT-аналіз.

В результаті виконання даної практичної роботи будуть сформовані наступні **результати навчання**:

– аналізувати соціо-економіко-екологічний стан адміністративно-територіальних одиниць та підприємств, екологічних наслідків виконання документів державного планування (SWOT-аналіз);

– розробляти стратегії сталого розвитку адміністративно-територіальних одиниць (населених пунктів, районів, областей) та підприємств з врахуванням специфіки виробничої діяльності;

– оцінювати рівні негативного впливу природних та антропогенних факторів екологічної небезпеки на стан довкілля та здоров'я людини;

– аналізувати та прогнозувати складні явища у природоохоронній діяльності;

– застосовувати вітчизняне та міжнародне природоохоронне законодавство для розробки рекомендацій щодо запобігання або зменшення екологічних наслідків реалізації програмних документів.

3.1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

SWOT-аналіз – це один з найпопулярніших і найефективніших методів, який дозволяє швидко проаналізувати поточний стан, тактичні і стратегічні перспективи індивідуумів, бізнесів, інституцій, організацій і громад, навіть певних аспектів функціонування держави.

Сфера застосування SWOT-аналізу є надзвичайно широкою, адже він є одною з форм категоризації явищ, яка є фундаментальним когнітивним процесом, притаманним людській природі. Коли ми намагаємось щось з'ясувати і передбачити, ми відносимо явища, які нас оточують, до зрозумілих категорій і отримуємо у такий спосіб можливість зрозуміти ситуацію, в якій знаходимось.

SWOT-аналіз виник у 1960-1970-ті роки як інструмент планування діяльності компаній. За роки існування його техніка була удосконалена і розширена. Сьогодні її застосування є майже зв'язковим елементом формування стратегій у поєднанні з іншими методами. Відповідно до законодавства України SWOT-аналіз є обов'язковим елементом розробки стратегій регіонального розвитку.

SWOT є скороченням чотирьох англійських слів: Strengths (сильні сторони), Weaknesses (слабкі сторони), Opportunities (можливості), Threats (загрози).

Сильні і слабкі сторони – це контрольовані внутрішні фактори, можливості і загрози – неконтрольовані зовнішні. Внутрішні і зовнішні фактори можуть бути як позитивними (відповідно, сильні сторони і можливості), так і негативними (слабкі сторони, загрози).

Основна частина SWOT-аналізу – визначення факторів різних категорій: внутрішні позитивні (сильні сторони), внутрішні негативні (слабкі сторони), зовнішні позитивні (можливості), зовнішні негативні (загрози).

Коли ми це зробимо, ми зможемо сформулювати за певними методиками цілі і завдання стратегічного розвитку. Як ми визначаємо фактори? Словами, які максимально точно описують явище або його певний аспект. Напрацьовані різні підходи до того, як це зробити краще. Загальний підхід – це залучення до аналізу не тільки осіб, що приймають рішення, але й широке коло людей, які мають інтерес у розвитку громади і знають, що відбувається у сфері їх компетенції.

Коллективна робота над формулюванням факторів здійснюється, зазвичай, під час організованих колективних обговорень та анкетування.

Основний зміст SWOT-аналізу – це заповнення таблиць відповідно до розподілу аспектів в урядовій методиці. Кожна таблиця має вигляд:

Сильні сторони (внутрішні притаманні фактори)	місце	Слабкі сторони (внутрішні притаманні фактори)	місце
1.		1.	
2.		2.	
3.		3.	
4.		4.	
5.		5.	

Можливості (зовнішні неконтрольовані фактори)	місце	Загрози (зовнішні неконтрольовані фактори)	місце
1.		1.	
2.		2.	
3.		3.	
4.		4.	
5.		5.	

Виходячи з досвіду, оптимальна кількість факторів в кожній клітинці дорівнює п'яти. Однак на етапі заповнення не обов'язково себе обмежувати. Подальша обробка таблиць дозволить знайти правильне формулювання, щоб охопити все коло важливих ідей, користуючись обмеженою кількістю формулювань.

Методика передбачає встановлення зв'язку між внутрішніми (сильними і слабкими сторонами) та зовнішніми (можливостями і викликами) факторами, що мають стратегічне значення для розвитку регіону (рис. 3.1). У такий спосіб формуються порівняльні переваги, виклики та ризики, на основі яких здійснюється визначення і вибір стратегічних та оперативних цілей і завдань розвитку регіону.

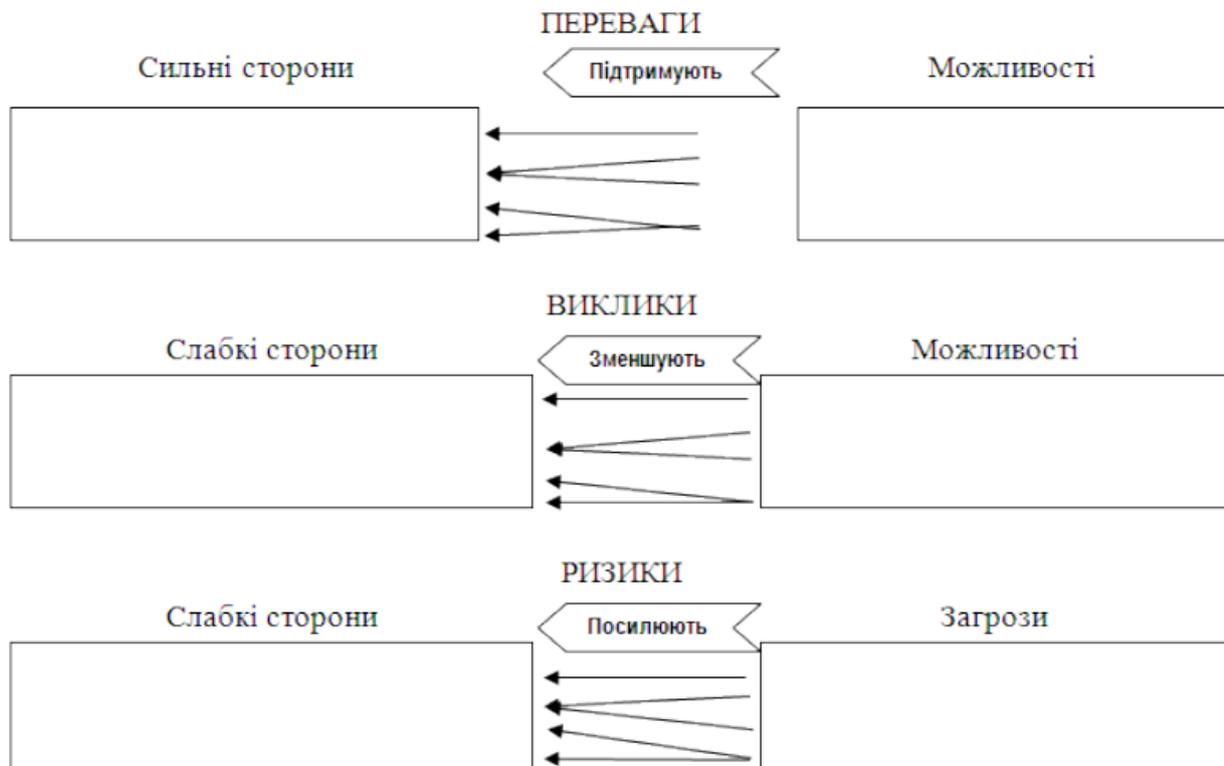

Рисунок 3.1 – Зв'язки між внутрішніми (сильними і слабкими сторонами) та зовнішніми (можливостями і викликами) факторами, що мають стратегічне значення для розвитку регіону

Визначені зв'язки заносять до аналітичної таблиці з метою створення наочної основи для формулювання стратегічних та оперативних цілей:

Визначені сильні, слабкі сторони, можливості і загрози	Можливості	Загрози
	Можливість 1	Загроза 1
	Можливість 2	Загроза 2
	Можливість 3	Загроза 3
	Можливість 4	Загроза 4
Можливість 5	Загроза 5	
Сильні сторони	Переваги	Виклики
Сильна сторона 1	<i>Цілі і завдання, які дозволяють максимально реалізувати сильні сторони через можливості</i>	<i>Цілі і завдання, які дозволяють за допомогою сильних сторін обернути загрози на свою користь</i>
Сильна сторона 2		
Сильна сторона 2		
Сильна сторона 2		
Сильна сторона 2		
Слабкі сторони	Виклики	Ризики
Слабка сторона 1	<i>Цілі і завдання, які дозволяють обернути слабкі сторони на сильні, використовуючи можливості</i>	<i>Цілі і завдання, які дозволяють мінімізувати загрози</i>
Слабка сторона 2		
Слабка сторона 3		
Слабка сторона 4		
Слабка сторона 5		

Розуміння подальших кроків SWOT-аналізу дозволяє краще формулювати фактори аналізу сильних, слабких сторін, можливостей і загроз. Але при першому опитуванні формулювання цілей і завдань не є метою. Головне – розуміння ситуації зараз і на перспективу, її структуризація у вигляді факторів, які вносяться у первинні таблиці.

Наприклад, для заповнення первинних таблиць визначимо наступне: до сильних сторін регіону відносяться зручне географічне розташування на перетині автомобільних шляхів та міжобласних автомобільних шляхів; наявність вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації; багата історико-культурна спадщина; відсутність великої кількості забруднювачів довкілля, забезпеченість трудовими ресурсами; велика кількість молоді; наявність паркових зон; наявність наукового потенціалу; привабливий ландшафт; нормальні кліматичні та природні умови; наявність земель сприятливих у сільськогосподарському відношенні.

До слабких сторін відносяться: низька платоспроможність споживачів продуктів та послуг; значний відтік висококваліфікованої робочої сили за кордон; високий знос комунальних комунікацій; відсутність житлового будівництва; недостатнє фінансування медицини, закладів освіти, культури, спорту та соціального захисту; конкуренція з боку сильніших виробників; низький рівень комунальних послуг та готельного обслуговування; безробіття; висока енергоємність житлово-комунального господарства; відсутність укріплення берегової смуги; недостатнє матеріально-технічне забезпечення

закладів охорони здоров'я та соціального захисту та ін. Приклад SWOT-аналізу екологічної ситуації у м. Кременчуці наведено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – SWOT-аналіз екологічної ситуації у м. Кременчук

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - Водні ресурси (р. Дніпро, Дніпродзержинське водосховище, річки Сухий Кагамлик, Крива Руда, Сухий Омельник) - Природні ресурси: Кременчуцький залізорудний район (залізна руда, граніт, щебінь, пісок, джерела мінеральних вод) - Багатогалузевий і диверсифікований господарський комплекс (промисловість, будівництво, транспорт, сфера послуг) - Вигідне географічне розташування: на перетині транспортних шляхів <ul style="list-style-type: none"> - Розвинена інфраструктура водного, залізничного, автомобільного транспорту 	<ul style="list-style-type: none"> - Валовий обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря є найбільшим серед населених пунктів Полтавської області - Дисперсне розташування промислових і комунальних підприємств, необхідність організації санітарно-захисних зон - Стаціонарні джерела забруднення (нафтопереробні, машинобудівні та енергетичні підприємства) мають високі класи небезпеки - Значна частина забруднення атмосферного повітря припадає на автомобільний транспорт і підприємства - Розміщення в прибережній захисній смузі водосховища ряду виробництв, не сумісних з режимом водоохоронних територій - Існуюча система водоочистки не забезпечує стабільну відповідність води державним санітарним нормам
<ul style="list-style-type: none"> - Працюючі науково-дослідні й проектні інститути - ЗВО і мережі професійно-технічних училищ - Розвинена інженерна та комунікаційна інфраструктура - Діючі очисні споруди міста (комплекс механічної, фізикохімічної, біологічної очистки) - Створено відділ енергоменеджменту у структурі виконавчих органів міської ради - Системна заміна світильників зовнішнього освітлення на енергоефективні, капітальний ремонт електромереж зовнішнього освітлення - Розгалужена система зелених насаджень - Рекреаційна зона вздовж Дніпродзержинського водосховища на лівому березі Дніпра <ul style="list-style-type: none"> - 5 об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та один об'єкт загальнодержавного значення 	<ul style="list-style-type: none"> - Підтоплення території через підняття рівня підземних вод і замулення водовідвідних споруд х замулення та заростання русл річок Сухий Кагамлик, Крива Руда, Дніпро (влітку) - Відсутність єдиної системи утримання зелених насаджень х Основне та резервне джерело водопостачання міста знаходяться в незадовільному стані, втрати води з водопровідних мереж через їх зношеність - Незадовільний стан каналізаційної системи - Значні обсяги промислових стоків х Відсутність централізованої зливової каналізації - Невідповідність якості води в Кременчуцькому водосховищі 52 х Здійснюється моніторинг атмосферного повітря (стаціонарний, пересувний) нормативам - Полігон ТПВ необлаштований, немає захисту від забруднення підземних вод х Великі обсяги промислових і побутових відходів - Відсутність ефективного енергоменеджменту та плану дій сталого енергетичного розвитку - Низький рівень впровадження енергоефективних технологій

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - Здійснюється моніторинг атмосферного повітря (стаціонарний, пересувний) 	<ul style="list-style-type: none"> - Неповне оснащення бюджетних установ і житлового фонду міста засобами обліку та регулювання споживання енергоресурсів - Недостатній розвиток і благоустрій рекреаційної зони вздовж водотоків - Відсутність об'їзних доріг, потужне транспортне навантаження на мостовий перехід - Відсутність аналізу захворюваності населення у зв'язку із забрудненням довкілля - Незадовільний стан природнозаповідного фонду - Незадовільний стан зелених насаджень на території та навколо міста - Відсутність єдиної консолідуючої природоохоронної програми або стратегії - Встановлення газових заправок біля житлових масивів - Система моніторингу атмосферного повітря орієнтована на контроль діяльності підприємств, а не на оцінювання стану атмосферного повітря в зоні житлової забудови
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - Стимулювання енергоефективності у виробництві та житловокомунальній сфері - Використання альтернативних джерел енергії - Значний кліматичний і технологічний потенціал для впровадження сонячної енергетики - Впровадження енергоощадних технологій - Подальший розвиток екологічного управління - Можливість отримання кредитів від міжнародних фінансових установ 	<ul style="list-style-type: none"> - Постійна концентрація в місті екологічно небезпечних виробництв - Зростання кількості аварійних ситуацій через зношеність комунальної інфраструктури - Зростання рівня забруднення водних об'єктів внаслідок неефективної системи очищення стічних вод у промисловості та комунальному господарстві - Зростання рівня захворюваності внаслідок забруднення довкілля - Плани побудови нових заводів поблизу м. Кременчука та Кременчуцького району, близькість Біланівського гірничозбагачувального комбінату

Процес стратегічного планування з застосуванням розширеної SWOT-матриці організують як послідовність кроків:

- аналіз зовнішнього оточення (можливості та загрозу об'єкта дослідження);
- аналіз внутрішнього оточення (сильних та слабких сторін об'єкта дослідження);
- побудови стратегічних та тактичних дій.

Опис здійснюється за допомогою факторів, що мають кількісні оцінки. Фактори зводяться у таблицю, за значимістю не ранжуються.

Переваги методу:

1. Метод застосовний в різних сферах екології та екологічної безпеки.
2. Метод можна адаптувати для будь-якого об'єкта досліджень.

3. Вільний вибір елементів, що піддають аналізу, в залежності від поставленої мети.

4. Може використовуватися як для оперативного контролю, так і для стратегічного планування на період.

Недоліки:

1. Основним недоліком SWOT-аналізу є те, що він належить до групи описових моделей стратегічного аналізу, які показують лише спільні цілі, а конкретні заходи їх досягнення треба розробляти окремо.

2. Результати SWOT-аналізу, як не формалізованого методу, представлені у вигляді якісного опису, що ускладнює його подальше використання.

3. SWOT-аналіз є досить суб'єктивним та дослідницька значимість результатів аналізу надзвичайно залежна від рівня компетенції та професіоналізму аналітика.

4. Проведення якісного SWOT-аналізу вимагає залучення досить великої кількості фахівців з відповідних областей, що підвищує його вартість.

5. Задля реалізації SWOT-аналізу необхідно залучення великих масивів інформації, що потребує значних зусиль і витрат.

Ці недоліки призводять до того, що застосування SWOT-аналізу вимагає паралельного використання інших сучасних методів дослідження. Але, саме SWOT-аналіз дає змогу виявити наявні чи ймовірні проблеми об'єкту, сформулювати сценарії розвитку об'єкту на запланований період у цілях відвернення чи виведення об'єкту з кризи.

3.2. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. Ознайомитись з особливостями проведення SWOT-аналізу (див. теоретичну частину).

Завдання 2. Виконати SWOT-аналіз екологічної ситуації в Дніпропетровській області (заповнити таблицю).

Сильні сторони (внутрішні притаманні фактори)	Місце	Слабкі сторони (внутрішні притаманні фактори)	місце
1.		1.	
2.		2.	
3.		3.	
4.		4.	
5.		5.	
Можливості (зовнішні неконтрольовані фактори)	місце	Загрози (зовнішні неконтрольовані фактори)	місце
1.		1.	
2.		2.	
3.		3.	
4.		4.	
5.		5.	

Завдання 3. Надати письмові відповіді на питання для самоконтролю.

Питання для самоконтролю

1. Що таке SWOT-аналіз і для чого він використовується?
2. Якими чотирма компонентами характеризується SWOT-аналіз?
3. Які категорії факторів включаються у SWOT-аналіз?
4. Які фактори вважаються внутрішніми, а які зовнішніми в SWOT-аналізі?
5. Як визначаються сильні сторони та слабкі сторони у SWOT-аналізі?
6. Що передбачає процес заповнення первинних таблиць у SWOT-аналізі?
7. Яка кількість факторів у комірках таблиці SWOT-аналізу вважається оптимальною?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №4

ПРОЦЕДУРА УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ ПІД ЧАС РОЗРОБКИ ТА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ СТРАТЕГІЧНОГО ХАРАКТЕРУ, ЩО МАЮТЬ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

Мета роботи: отримати знання з питань процедур участі громадськості під час розробки та прийняття рішень стратегічного характеру, що мають вплив на довкілля; ознайомитись з процедурою організації взаємодії з зацікавленими сторонами, в тому числі громадськістю.

В результаті виконання даної практичної роботи будуть сформовані наступні **результати навчання**:

- аналізувати вітчизняне та міжнародне природоохоронне законодавство;
- застосовувати вітчизняне та міжнародне природоохоронне законодавство для розробки рекомендацій щодо запобігання або зменшення екологічних наслідків реалізації програмних документів.

4.1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Заінтересовані сторони доцільно виявити на ранньому етапі здійснення СЕО. Початковий перелік осіб та організацій, які можуть бути заінтересовані в обговоренні екологічних і соціальних аспектів проекту Документів державного планування (ДДП), складають виконавці СЕО на основі даних, отриманих в процесі визначення обсягу СЕО. Початковий перелік заінтересованих сторін включає, як мінімум, наступні групи: органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які можуть бути заінтересовані в реалізації проекту ДДП; місцеве населення, яке може бути зачепленим екологічними і соціальними наслідками реалізації проекту ДДП; бізнес-організації, що проявляють інтерес до розвитку території / сфери, зачепленої проектом ДДП; громадські, наукові, культурні, освітні, релігійні організації та установи, лідери та активісти різних груп і рухів, які можуть внести вклад в реалізацію проекту ДДП та/або заінтересовані в обговоренні її екологічних, у тому числі здоров'я населення, і соціальних аспектів. Доцільно виявити заінтересовані сторони на основі простих критеріїв, які відображають заінтересованість і можливості участі різних груп у розробленні ДДП та проведенні СЕО (табл. 4.1).

Таблиця 4.1 Критерії виявлення заінтересованих сторін

Критерій	Соціальну групу слід віднести до заінтересованої сторони, якщо
Відповідальність	Реалізація ДДП може призвести до виникнення юридичних, фінансових або інших зобов'язань розробника перед цією групою
Вплив	Ця група може суттєво вплинути на досягнення цілей СПП, у тому числі зробити значний внесок в її реалізацію (матеріальний або нематеріальний) або, навпаки, загальмувати рішення, які приймаються
Партнерство	Розробник постійно взаємодіє з цією групою
Залежність	Ця група суттєво залежить від реалізації ДДП, що, зокрема, пов'язано із задоволенням життєво важливих потреб або значним впливом на цю групу
Представництво	Певна група має право представляти свої інтереси щодо ДДП, закріплене законодавством або зумовлене традиціями та культурними особливостями
Спрямованість	ДДП спрямована на цю групу

В аналіз слід включити, де це можливо, місцевий, регіональний, національний та міжнародний рівні, розглянути інтереси органів влади, громадянського суспільства та приватного сектору (обов'язковим є врахування думки тих соціальних груп, які потенційно можуть найбільше постраждати від погіршення стану довкілля).

У процесі СЕО метод застосовується на підготовчому етапі, а також, за потреби, на тих етапах СЕО, на яких є необхідними консультації із заінтересованими сторонами.

Досвід хорошої практики СЕО свідчить про високу ефективність консультацій, що починаються на початковій стадії СЕО і тривають на всіх її етапах.

Для проведення продуктивних консультацій необхідно:

- виявити основні заінтересовані сторони;
- визначити мету консультацій і перелік винесених на обговорення основних положень проєкту ДДП;
- вибрати ефективні методи;
- ретельно спланувати заходи в рамках СЕО та скоординувати їх із заходами з обговорення проєкту ДДП.

Доцільною є координація процесу обговорення із заінтересованими сторонами, що проводиться в рамках процесів планування і СЕО. Можлива схема такої координації представлена в таблиці 4.2.

Таблиця 4.2 – Обговорення із заінтересованими сторонами на стадіях розробки проекту ДДП та СЕО

Етапи процесу		Задачі обговорень із заінтересованими сторонами	Документи для обговорень
Планування	СЕО		
Ухвалення рішення про розробку проекту ДДП	Визначення необхідності СЕО	Консультації з Мінприроди, МОЗ, або місцевими органами та інформування громадськості	Повідомлення про розробку проекту ДДП, його цілі і намір здійснити СЕО
Повідомлення про початок розробки проекту ДДП	Визначення обсягу СЕО	Виявлення заінтересованих сторін, розробка плану громадських обговорень	Заява про визначення обсягу СЕО
Підготовка проекту ДДП	Проведення необхідних досліджень і оцінок. Підготовка звіту по СЕО	Консультації згідно з планом громадських обговорень. Збір і документування зауважень і пропозицій	Проект ДДП. Проект звіту про СЕО
Затвердження ДДП		Інформування заінтересованих сторін щодо врахування пропозицій, вироблених в рамках СЕО	ДДП (затверджена версія). Звіт про СЕО (остаточна версія)
Моніторинг наслідків виконання ДДП для довкілля, у тому числі для здоров'я населення	Екологічний і соціальний моніторинг наслідків виконання ДДП для довкілля, у тому числі для здоров'я населення	Інформування заінтересованих сторін про хід реалізації ДДП та результати моніторингу	Результати моніторингу, при необхідності – збір коментарів

Основні методи взаємодії із заінтересованими сторонами наведено у таблиці 4.3.

Таблиця 4.3 – Основні методи взаємодії із заінтересованими сторонами

Методи	Коментарі щодо застосування	Задача взаємодії
Розміщення інформаційних матеріалів	Матеріали СЕО (підготовлені звіти), нетехнічне резюме, інформаційні брошури, новинні релізи, листівки та повідомлення. Розміщення електронних версій на відвідуваних сайтах і розсилка по запиту, розміщення друкованих версій – в суспільно-значущих місцях з можливістю доступу (виділені приміщення в	Інформування з метою збору коментарів

Методи	Коментарі щодо застосування	Задача взаємодії
	місцевих адміністраціях, бібліотеках, музеях, клубах, магазинах тощо. Публікації новин в ЗМІ	
Консультації з Мінприроди, МОЗ або місцевими органами	Офіційне листування	Збір рекомендацій, зауважень і пропозицій
Презентації, громадські приймальні	Активне інформування громадськості та інших заінтересованих сторін. Підготовка демонстраційних матеріалів, інформаційних плакатів	Інформування та активне обговорення
Громадські (публічні) слухання, відкриті засідання	Організація спільного обговорення питань різними заінтересованими сторонами	Активне обговорення, збір коментарів
Семінари, круглі стори	Організація тематичних обговорень і пошук прийнятих рішень щодо спірних питань	Активне обговорення, збір коментарів
Робота із зверненнями	Способи подачі звернень і коментарів повинні бути доведені до відома всіх заінтересованих сторін	Збір коментарів
Гаряча лінія	Телефонні та інтернет-гарячі лінії використовуються як для інформування сторін (записана оновлювана інформація на автовідповідачі або оператор), так і для збору коментарів (запис з автовідповідачем або оператором)	Інформування та збір коментарів

4.2. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. Заповнити таблицю 4.4, закріпити знання з питань процедур участі громадськості під час розробки та прийняття рішень стратегічного характеру, що мають вплив на довкілля (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>).

Таблиця 4.4 – Громадське обговорення у процесі СЕО

Питання	Відповіді
У який спосіб оприлюднюються Заява про визначення обсягу СЕО, проект документа державного планування та звіт про СЕО?	
Термін тривання громадського обговорення Заяви про визначення обсягу СЕО та хто встановлює цей термін?	
У який спосіб Замовник повідомляє громадськість про оприлюднення проекту документа державного планування та звіту про СЕО?	
Інформація, яку повинне містити повідомлення про оприлюднення проекту документа державного планування та звіту про СЕО?	
Термін тривання громадського обговорення проекту документа державного планування та звіту про СЕО і хто встановлює цей термін?	

Питання	Відповіді
Строки та спосіб подання громадськістю Замовнику зауважень та пропозицій щодо проекту документа державного планування та звіту про СЕО?	
Чи заперечує оприлюднення проекту документа державного планування та звіту про СЕО проведенню громадських слухань чи будь-яких інших форм їх публічного громадського обговорення?	
Які документи готує Замовник за результатами громадського обговорення?	

Завдання 2. Ознайомитись з процедурою організації взаємодії з зацікавленими сторонами, в тому числі громадськістю в теоретичній частині практичної роботи.

Завдання 3. Надати письмові відповіді на питання для самоконтролю.

Питання для самоконтролю

1. На якому етапі здійснення СЕО доцільно виявити заінтересовані сторони?
2. Які групи включає початковий перелік заінтересованих сторін для обговорення екологічних і соціальних аспектів проекту ДДП?
3. Які критерії слід використовувати для виявлення заінтересованих сторін?
4. Які рівні слід враховувати в аналізі заінтересованих сторін?
5. Які етапи СЕО передбачають консультації із заінтересованими сторонами?
6. Які кроки необхідні для проведення продуктивних консультацій із заінтересованими сторонами?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №5 АНАЛІЗ МАТЕРІАЛІВ ЗВІТІВ ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ ДЛЯ МІСТ І РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Мета роботи: ознайомитися із Заявами про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проектів.

В результаті виконання даної практичної роботи будуть сформовані наступні **результати навчання**:

– аналізувати соціо-економіко-екологічний стан адміністративно-територіальних одиниць та підприємств, екологічних наслідків виконання документів державного планування (SWOT-аналіз);

– розробляти стратегії сталого розвитку адміністративно-територіальних одиниць (населених пунктів, районів, областей) та підприємств з врахуванням специфіки виробничої діяльності;

– оцінювати рівні негативного впливу природних та антропогенних факторів екологічної небезпеки на стан довкілля та здоров'я людини;

– аналізувати та прогнозувати складні явища у природоохоронній діяльності;

– аналізувати вітчизняне та міжнародне природоохоронне законодавство;

– застосовувати вітчизняне та міжнародне природоохоронне законодавство для розробки рекомендацій щодо запобігання або зменшення екологічних наслідків реалізації програмних документів.

5.1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Заява про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки (СЕО) – це важливий документ, який готується на початковому етапі стратегічної екологічної оцінки для визначення обсягу, методу та деталізації оцінки екологічних наслідків документа державного планування (ДДП). Цей документ забезпечує чітке розуміння того, які аспекти та питання будуть розглядатися в процесі СЕО, і які методи будуть використовуватися для оцінки можливих екологічних впливів.

Вступна частина зазвичай містить загальну інформацію про документ державного планування, який підлягає оцінці. Це включає мету та завдання ДДП, а також підстави для його розробки. Вступна частина також може описувати правову основу проведення СЕО відповідно до національного законодавства.

Опис документа державного планування є детальним викладенням основних цілей і завдань ДДП. Ця частина включає опис території, на яку поширюється планування, та основних заходів і проектів, які передбачені документом. Наприклад, це може бути опис розвитку інфраструктури, планування використання земель, будівництва нових об'єктів або модернізації існуючих.

Визначення обсягу СЕО є ключовою частиною заяви. У цій частині визначається, які саме екологічні аспекти будуть розглянуті під час оцінки. Це можуть бути впливи на якість повітря, водні ресурси, біорізноманіття, ґрунти, кліматичні зміни, культурну спадщину та інші аспекти довкілля. Також визначаються потенційні соціальні впливи, включаючи впливи на здоров'я населення, соціальну інфраструктуру та добробут місцевих громад.

Методологія оцінки детально описує методи та підходи, які будуть використовуватися для проведення СЕО. Це може включати використання моделей прогнозування, екологічних індикаторів, експертних оцінок, анкетування місцевого населення та інших підходів. Методологія також включає опис джерел даних, які будуть використовуватися для оцінки.

Залучення заінтересованих сторін є важливою частиною процесу СЕО. У заяві зазначається, які групи заінтересованих сторін будуть залучені до обговорення та консультацій. Це можуть бути органи виконавчої влади, місцеве самоврядування, громадські організації, наукові установи, представники бізнесу та місцеве населення. У заяві описується процес залучення заінтересованих сторін, включаючи плани проведення громадських слухань, анкетувань та інших заходів для збору думок і коментарів.

Попередній графік робіт містить план проведення основних етапів СЕО, включаючи терміни виконання окремих завдань та ключові дати проведення консультацій і громадських обговорень. Це дозволяє забезпечити прозорість процесу та своєчасне виконання всіх необхідних заходів.

Заява про визначення обсягу СЕО є важливим документом, який забезпечує структурований підхід до оцінки екологічних та соціальних наслідків документа державного планування. Вона допомагає визначити ключові аспекти, які потребують уваги, залучити заінтересовані сторони до обговорення та забезпечити прозорість і ефективність процесу стратегічної екологічної оцінки.

Приклади документів:

1) Заява про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проекту Програми охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області на 2021-2027 роки

[https://eco.cg.gov.ua/web_docs/2145/2019/04/docs/Zayava_Programa%20ONPS_2021-2027%20\(1\).pdf](https://eco.cg.gov.ua/web_docs/2145/2019/04/docs/Zayava_Programa%20ONPS_2021-2027%20(1).pdf)

2) Заява про визначення обсягів стратегічної екологічної оцінки проекту Плану управління відходами в місті Києві до 2030 року

https://zp.gov.ua/upload/editor/zayava_pro_viznach_obsyagu_seo_2023.pdf

3) Заява про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проекту Програми економічного і соціального розвитку Запорізької міської територіальної громади на 2023 рік

https://zp.gov.ua/upload/editor/zayava_pro_viznach_obsyagu_seo_2023.pdf

4) Заява про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки

<https://bratska-gromada.gov.ua/zayava-pro-vyznachennya-obsyahu-stratehichnoyi-ekologichnoyi-ocinky-proektu-heneralnoho-planu-smt-bratske-1565172491/>

5) Заява про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проекту Стратегії економічного розвитку міста Покровська до 2030 р

<https://pokrovsk-rada.gov.ua/upload/editor/ZvFrQ2BbmyvkBFT.pdf>

6) Заява Про Визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проекту концепції сільського розвитку до 2030 Року

<https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=40731b7c-28a9-4cfd-ad1c-c78f1623ce9f&title=ZaiavaProViznachenniaObsyaguStrategichnoiEkologichnoiOtsinkiProektuKontseptsiiSil'skogoRozvitkuDo2030-Roku>

7) Заява про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проекту Програми економічного і соціального розвитку Покровської міської територіальної громади Донецької області на 2021 рік

<https://pokrovsk-rada.gov.ua/upload/editor/f72hcwSDy1HPjtj.pdf>

5.2. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. Розглянути приклади Заяв про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проектів в теоретичній частині практичної роботи.

Завдання 2. Зробити порівняльний аналіз трьох Заяв про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проектів. Заяви можна брати в теоретичній частині роботи або знайти інші в мережі Internet. Заповнити таблицю 5.1. В таблиці 5.1 варто вказувати – виконано чи не виконано вимогу,

Приклад:

1. Вимогу виконано, інформація надана в повному обсязі **або**
2. Вимогу не виконано, не надано інформацію (*вказати яку*).

Таблиця 5.1 – Порівняльний аналіз трьох Заяв про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проектів

Підпункт п. 3, ст. 10 ЗУ «Про СЕО»	Назва документу 1	Назва документу 2	Назва документу 3
1) замовник			
2) вид та основні цілі документа державного планування, його зв'язок з іншими документами державного планування;			
3) те, якою мірою документ державного планування визначає умови для реалізації видів діяльності або об'єктів, щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля (у тому числі щодо визначення місцезнаходження, розміру, потужності або розміщення ресурсів);			
4) ймовірні наслідки:			
а) для довкілля, у тому числі для здоров'я населення;			
б) для територій з природоохоронним статусом;			
в) транскордонні наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення;			
5) виправдані альтернативи, які необхідно розглянути, у тому числі якщо документ державного планування не буде затверджено;			
б) дослідження, які необхідно провести, методи і критерії, що використовуватимуться під час стратегічної екологічної оцінки;			
7) заходи, які передбачається розглянути для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування;			
8) пропозиції щодо структури та змісту звіту про стратегічну екологічну оцінку;			
9) орган, до якого подаються зауваження і пропозиції, та строки їх подання.			

Завдання 3. Надати письмові відповіді на питання для самоконтролю.

Питання для самоконтролю

1. Що таке заява про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки і для чого вона потрібна?
2. Яку інформацію містить вступна частина заяви про визначення обсягу СЕО?
3. Що включає в себе опис документа державного планування в заяві про визначення обсягу СЕО?
4. Які екологічні та соціальні аспекти розглядаються при визначенні обсягу СЕО?
5. Які методи та підходи можуть використовуватися для проведення СЕО відповідно до методології оцінки, зазначеної в заяві?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №6 РОЗРОБКА СУПРОВІДНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ДО ПРОЦЕДУРИ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ

Мета роботи: Ознайомитися із законодавчою базою щодо здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування та основами розробки супровідної документації до процедури СЕО.

В результаті виконання даної практичної роботи будуть сформовані наступні **результати навчання**:

- аналізувати вітчизняне та міжнародне природоохоронне законодавство;
- застосовувати вітчизняне та міжнародне природоохоронне законодавство для розробки рекомендацій щодо запобігання або зменшення екологічних наслідків реалізації програмних документів.

6.1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

6.1.1. Громадське обговорення

Громадське обговорення рекомендується проводити після підготовки проекту звіту про СЕО та публікації повідомлення про оприлюднення проекту ДДП і звіту про СЕО.

Відповідно до вимог Закону замовник має розмістити проєкт ДДП і звіт про СЕО на своєму офіційному веб-сайті для отримання та врахування пропозицій і зауважень громадськості.

Крім того, повідомлення про оприлюднення проєкту ДДП і проєкту звіту про СЕО має бути опубліковане у друкованих засобах масової інформації (не менш як у двох), визначених замовником. У невеликих населених пунктах повідомлення про оприлюднення проєкту ДДП і проєкту звіту про СЕО та передбачену процедуру громадського обговорення доцільно розміщувати у громадських місцях (магазинах, на зупинках громадського транспорту тощо).

Повідомлення про оприлюднення проєкту ДДП та проєкту звіту про СЕО повинно містити таку інформацію:

- 1) повну назву ДДП;

2) повне найменування органу, який ухвалюватиме рішення про затвердження ДДП;

3) передбачену процедуру громадського обговорення, зокрема:

- дату початку та строки здійснення процедури;

- способи участі громадськості (надання письмових зауважень і пропозицій, громадські слухання тощо);

- дату, час і місце проведення запланованих громадських слухань (у разі проведення);

- найменування органу, від якого можна отримати інформацію, та адресу, за якою можна ознайомитися з проектом ДДП, проектом звіту про СЕО та екологічною інформацією, у тому числі пов'язаною зі здоров'ям населення, що стосується проекту ДДП;

- повне найменування органу, до якого подаються зауваження і пропозиції, його поштову та електронну адреси та строки подання зауважень і пропозицій.

Строк громадського обговорення встановлюється замовником і не може становити менш як 30 днів з дня оприлюднення повідомлення. Оприлюднення проекту ДДП і проекту звіту про СЕО для отримання пропозицій і зауважень не виключає можливості проведення громадських слухань, а також будь-яких інших форм публічного обговорення. Якщо громадськість виявляє підвищений інтерес до проекту ДДП, рекомендується проводити громадські слухання або круглі столи.

Відповідно до вимог Закону за результатами громадського обговорення замовник готує довідку про громадське обговорення (табл. 6.1), в якій підсумовує отримані зауваження і пропозиції та зазначає, яким чином у проекті ДДП і проекті звіту про СЕО враховані зауваження і пропозиції (або обґрунтовує їх відхилення), а також обґрунтовує обрання саме цього проекту ДДП у тому вигляді, в якому він запропонований до ухвалення, серед інших виправданих альтернатив, які розглядалися.

Таблиця 6.1 – Форма довідки про громадське обговорення

№	Автор зауваження/ пропозиції (юридична або фізична особа)	Редакція частини проекту ДДП/Звіту про СЕО, до якої висловлено зауваження (пропозицію)	Зауваження / пропозиція	Спосіб врахування (повністю враховано, частково враховано або обґрунтовано відхилено)	Обґрунтування*
До проекту ДДП					
До звіту про СЕО					

*При наявності зауважень чи пропозицій, які обґрунтовано відхилено або частково враховано.

Підсумовуються усі отримані зауваження і пропозиції та обґрунтовується обрання саме цього проєкту ДДП у тому вигляді, в якому він запропонований до затвердження, серед інших виправданих альтернатив, які розглядалися.

Довідка про громадське обговорення є публічною інформацією. До довідки доцільно додавати отримані письмові зауваження й пропозиції та протокол громадських слухань (у разі проведення).

Громадське обговорення у процесі здійснення СЕО проєктів містобудівної документації слід проводити в порядку, визначеному Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності».

6.1.2. Консультації з уповноваженими органами

Зазвичай процедура консультацій з уповноваженими органами щодо проєкту ДДП та проєкту звіту про СЕО проводиться одночасно з процедурою громадського обговорення.

Замовник має подати проєкт ДДП, проєкт звіту про СЕО та повідомлення про оприлюднення цих документів (на паперових носіях і в електронному вигляді) до уповноважених органів влади (підрозділи з питань охорони навколишнього природного середовища та з питань охорони здоров'я).

Після отримання проєкту ДДП та проєкту звіту про СЕО уповноважені органи влади протягом п'яти робочих днів мають розмістити повідомлення про оприлюднення проєкту ДДП на своєму офіційному веб-сайті із зазначенням замовника. У строк, що не перевищує 30 днів з дня отримання, ці органи мають надати замовнику в письмовій формі зауваження й пропозиції до проєкту ДДП та проєкту звіту про СЕО.

За необхідності уповноваженим органам рекомендується залучати інші органи виконавчої влади або ОМС, спеціалістів і науковців до консультацій у строки, які не перевищують строк подання зауважень і пропозицій, а саме 30 днів з дня отримання проєкту ДДП та проєкту звіту про СЕО.

Усі зауваження й пропозиції, отримані від уповноважених органів протягом встановленого строку, відповідно до вимог Закону замовник має обов'язково розглянути та за результатами розгляду врахувати отримані зауваження й пропозиції або мотивовано їх відхилити.

Відповідно до вимог Закону за результатами консультацій замовник має підготувати довідку про консультації (табл. 6.2), в якій має підсумувати отримані зауваження і пропозиції та зазначити, яким чином у проєкті ДДП і проєкті звіту про СЕО враховані зауваження та пропозиції. Також замовник має обґрунтувати обрання саме цього ДДП у тому вигляді, в якому він запропонований до ухвалення, серед інших виправданих альтернатив, представлених до розгляду.

Підсумовуються усі отримані зауваження і пропозиції та обґрунтовується обрання саме цього проєкту ДДП у тому вигляді, в якому він запропонований до затвердження, серед інших виправданих альтернатив, які розглядалися.

До довідки варто додати отримані письмові зауваження та пропозиції. Довідка про консультації є публічною інформацією.

Таблиця 6.2 – Форма довідки про консультації

№	Уповноважений орган	Редакція частини проєкту ДДП/Звіту про СЕО, до якого висловлено зауваження (пропозиції)	Зауваження / пропозиція	Спосіб врахування (повністю враховано, частково враховано або обґрунтовано відхилено)	Обґрунтування*
До проєкту ДДП					
До звіту про СЕО					

*При наявності зауважень чи пропозицій, які обґрунтовано відхилено або частково враховано.

Відповідно до вимог Закону у разі неподання уповноваженими органами пропозицій і зауважень протягом 30 днів з дня отримання проєкту ДДП і проєкту звіту про СЕО вважається, що пропозиції та зауваження відсутні.

6.2. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. На підставі аналізу Звітів СЕО, що є у вільному доступі в мережі Internet змоделювати процедури громадських обговорень та консультацій з уповноваженими органами і заповнити таблиці 6.1, 6.2.

Завдання 2. Надати письмові відповіді на питання для самоконтролю.

Питання для самоконтролю

1. Які основні етапи проводяться у процесі громадського обговорення проєкту ДДП і звіту про СЕО відповідно до законодавства?
2. Яку інформацію повинно містити повідомлення про оприлюднення проєкту ДДП і проєкту звіту про СЕО?
3. Які вимоги до строків проведення громадського обговорення і як замовник має реагувати на отримані зауваження та пропозиції?
4. Які завдання виконує замовник під час консультацій з уповноваженими органами щодо проєкту ДДП та проєкту звіту про СЕО?
5. Як повинна бути організована процедура підготовки довідки про громадське обговорення та довідки про консультації, і яку інформацію вони повинні містити?

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти за результатами вивчення курсу оцінюватимуться за шкалою, що наведена нижче:

Рейтингова шкала	Інституційна шкала
90–100	відмінно
74–89	добре
60–73	задовільно
0–59	незадовільно

Здобувачі вищої освіти можуть отримати **підсумкову оцінку** з навчальної дисципліни на підставі поточного оцінювання знань за умови, якщо набрана кількість балів складатиме не менше як 60 балів.

Максимальне оцінювання:

Теоретична частина	Практична частина		Разом
	При своєчасному складанні	При несвоєчасному складанні	
60	40	30	100

Практичні роботи приймаються за контрольними запитаннями до кожної з роботи. Оцінювання практичних робіт здійснюється шляхом розрахунку середнього арифметичного балу за складеними практичними роботами.

Критерії оцінювання практичної роботи

За кожну практичну роботу здобувач вищої освіти може отримати наступну кількість балів:

40 балів: виявлено підвищений рівень засвоєння обсягу знань і набуття вмінь; якісно, ретельно, самостійно та в повному обсязі виконано завдання. Матеріал викладено в логічній послідовності, без мовних помилок, а власні висновки студента відповідають темі практичного завдання.

30 балів: показано оволодіння достатнім обсягом знань і вмінь під час виконання завдання; продемонстровано самостійність в отриманні розрахунково-аналітичних даних, але з незначними неточностями; точність і чіткість мови, а власні висновки студента відповідають темі практичного завдання.

20 балів: недостатньо показано оволодіння обсягом знань і вмінь під час виконання завдання; продемонстровано не самостійність в отриманні розрахунково-аналітичних даних, зміст роботи викладений не завжди у логічній послідовності, в роботі зафіксовані не значні помилки, а власні висновки студента не завжди відповідають темі практичного завдання.

10 балів: виявлено змістові й лексичні помилки, зміст роботи викладено не чітко й нелогічно, але продемонстровані знання й уміння в межах навчальної програми.

0 балів: наведено неправильну відповідь, до якої не надано жодних пояснень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базові

1. Закон України «Про Стратегічну екологічну оцінку» від 20 березня 2018 р. № 2354-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 16, ст. 138. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>.
2. Постатейний коментар до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» / С. Шутяк [за заг. ред. О. Кравченко] — Видавництво «Компанія "Манускрипт"» — Львів, 2019. — 128 с.
3. Створення системи стратегічної екологічної оцінки в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/news/32088.html>.
4. Стратегічна екологічна оцінка комплексного плану: практичний посібник. – Київ, 2022. – 108 с.
5. Методичні рекомендації для проведення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування: практичний посібник. – Київ, 2019. – 72 с.
6. Марушевський Г., Потапенко В. Методичні рекомендації для проведення Стратегічної екологічної оцінки документів державного планування. Київ, 2019 р. Проект «Партнерство для розвитку міст». – 71 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/MP-SEO_web.pdf.
7. Стратегічна екологічна оцінка: можливості для громадськості (посібник) / С. Шутяк [за заг. ред. О. Кравченко] — Видавництво «Компанія "Манускрипт"» — Львів, 2017. – 28 с.
8. Марушевський Г.Б. Стратегічна екологічна оцінка: начальний посібник. – Київ: К.І.С., 2014. – 88 с.
9. Стратегічна екологічна оцінка : метод. реком. для слухач. / [уклад. : Г. Б. Марушевський, О. В. Берданова]. – К. : К.І.С., 2014. – 44 с.
10. Стратегічна екологічна оцінка (SEO): навчальний посібник для студентів ВНЗ / Павличенко А.В., Палехова Л.Л., Матухно О.В., Макуха М.Ю. – Дніпро: НТУ «Дніпровська Політехніка», 2024. – 254 с.

Допоміжні

1. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296 (із змінами, внесеними згідно з наказом Мінприроди від 29.12.2018 № 465) «Про затвердження Методичних рекомендації із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/MR-provedennya-SEO_iz-zminami.pdf
2. Директива 2001/42/ЄС Європейського парламенту та Ради від 27 червня 2001 року про оцінку впливу на стан навколишнього природного середовища окремих проектів та програм. – Режим доступу : www.minjust.gov.ua/file/33314

3. Звіт про Стратегічну екологічну оцінку Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/aiwbwc>.

4. Кейс-стаді «Стратегічна екологічна оцінка» досвід упровадження в містах України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/529/Keys-Study-CEO.pdf>

5. Екологія, право, людина. Розділ «Огляд процедур СЕО». – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://epl.org.ua/poshuk/?searchWord=%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4+%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%B4%D1%83%D1%80+%D0%A1%D0%95%D0%9E>

6. Інші джерела Internet

Начальне видання

МАТУХНО Олена Вікторівна
МИРОНОВА Інна Геннадіївна
ЛОМАЗОВ Павло Костянтинович

СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА

Методичні рекомендації до виконання практичних робіт
для здобувачів ступеня магістра освітньо-професійної програми
«Технології захисту навколишнього середовища»
та освітньо-наукової програми вищої освіти
«Ресурсозбереження в гірничо-металургійному комплексі»
зі спеціальності 183 Технології захисту навколишнього середовища

Видано в авторській редакції

Електронний ресурс
Підписано до видання 05.09.2024. Авт. арк. 2,79.

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка».
49005, м. Дніпро, просп. Д. Яворницького, 19